

Előző 2016/3. számunkban közzétettük a *Művelt nép – emelkedő ország c. 2010-ben keletkezett tanulmányunkat. Lásd a Vergődés – vagy inkább remény és mosoly? c. bevezetőt. Ígéretünk szerint itt közöljük a második részt, vagyis a folytatását. A jövő közösségi művelődés lehetséges, javasolt modelljéről és programjáról. Akkori javaslatunkat most is életképesnek és szakszerűnek, vitaképesnek tartjuk.*

a szerkesztők

Kitörési esély

A szabadművelődési intézményrendszer jövő modellje és abban a népfőiskolák helye

A háttér tanulmány célja

A *Minőség a kultúrában. Magyarország kulturális stratégiájának alapjai* c. munka alapján készült el a háttér tanulmány *Művelt nép – emelkedő ország* címmel (2009. november). Az esszé jellegű vázlatról folyó eszmecsere alapján született a javaslat, hogy készüljön egy részletesebb tervezet a szabadművelődés intézményrendszerének működésére vonatkozóan, amely egyben vázolja az oktatás más szektoraihoz, valamint a társadalmi élet egyéb alrendszeréhez (szociális szféra és gazdaság) való integráns kapcsolódást is. Ez a tanulmány az előző háttér tanulmány szerves tartozékaként, az iskolán kívüli népművelés és a népfőiskolák hazai történetén, a mai helyzet ellentmondásainak felszámolásán és a nyugati országokban megvalósult modellek alapján készült vázlat. A konkrétság meghatározott szintje részben korlátozott, azt hosszas, széleskörű további konzultációk és az oktatás, képzés és kultúra intézményrendszerével kapcsolatos átfogó kormányzati újjáépítési elképzelések részletesebb ismerete teszik csak lehetővé. A mellékletben szemléletes ábra foglalja össze a tervezett szabadművelődési intézményrendszer struktúráját (1.sz.melléklet) továbbá a 2.sz. melléklet áttekinti az intézményi és döntéshozatali feladatok és hatáskörök rendszerét. Ez a munka megvitatás céljából készült és nem tekinthető véglegesnek.

Magyar intézménytörténeti tradíciók a XX. században

Klebsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter a Nemzetgyűlés 1926. május 11-i ülésén: „*a népművelésnek, ahol mi helyt egy számottevő reform kezdődik... igen nagy összegekre van szüksége...*”

A 20. században, 1907-ben vetődött fel újra parlamenti szinten a felnőttoktatási törvény létrehozásának szükségessége. Az 1908-as Apponyi-féle törvényjavaslat kimondta, hogy a népművelésre szükséges összeget évről-évre biztosítani kell a költségvetésben. Klebsberg Kunó fellépése az iskolán kívüli népművelés érdekében a 20-as években fogalmazódott meg konkrétan. Klebsberg elsődleges céljai közé tartozott a több mint egymillió analfabéta írásra, olvasásra megtanítása. Programja szerint erősíteni és öntudatosá kell tenni a nemzeti érzést, fejleszteni kell a széles néprétegek gazdasági kultúráját, állampolgári nevelésre és a gyakorlatibb felnőtt, gazdasági szakoktatásra buzdított. A felnőttoktatás fogalmába sorolták a műkedvelő színjátszást, a leveletoztatást és a népfőiskolákat.

Az 1923-as tervezet meghagyta a minisztérium főfelügyeleti jogát az Iskolán kívüli Népművelési Felügyelőség kezében. A terv előírta, hogy öt éven belül minden 5000 lakos feletti településen létre kell hozni a bentlakásos népfőiskolát. *A tervezet kötelezővé tette az iskolán kívüli népművelésben való részvételt 15-21 év között és az analfabéta oktatásban 35 éves korig.* Az 1928-ban megrendezésre került Egyetemes Tanügyi Kongresszuson kifejtették, hogy a népművelésnek, mint nemzetalkító tényező elsozradásának a megakadályozására a népművelést intézményesíteni kell. Javasolták az Országos Népművelési Tanács felállítását. Szorgalmazták, hogy a testnevelés és a népművelés között szorosabb kapcsolat alakuljon ki, s a gazdasági szakoktatás erősítésére népfőiskolák létesítendők. Szorgalmazták, hogy a mozik, múzeumok, színházak játszanak nagyobb szerepet a népművelésben. A középpontba a népművelési otthonok, népházak és népkönyvtárak felállítása került. A népművelési titkárok 1935-ös országos értekezlete az alaptörvény helyett egy ún. keret törvényt javasolt, tekintettel a népművelés „alkalmazkodó természetére” (értsd sokszínűségére). A 35-45 közötti évtized a magyar népfőiskolák „aranykora”. A II világháborút követő szabadművelődési periódus az 1935-'45 közötti szakasz közvetlen folytatódását jelentette. A népfőiskolák elindításában a sárospataki református kollégium volt a kezdeményező, majd az evangélikusok folytatták, s végül a katolikus egyház berkeiben vált kiterjedt országos mozgalmá és intézményrendszeré. A népfőiskolák történetében külön hely illeti meg a KALOT egyesületet. A *Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Testülete* folytatója volt annak a mozgalomnak, amely Legényegyletek címen a 19. század közepétől *Kolping* német lelkész munkássága révén alakult meg, és jutott el hozzánk is. A KALOT-t szervezte újjá Szegedről indítva két jezsuita szerzetes, *Kerkai Jenő* és *Nagy Töhötöm*. A KALOT négyes programja így hangzott: *Krisztusibb embert; Műveltebb falut; Életerős népet; Önérzetes magyart.* 1930-31-ben a mezőgazdasági szakoktatás terén működő 18 féle, összesen 49 intézményben tanuló 1803 főből 12% tartozott az ún. *kisegyzisztenciához*, míg a népfőiskolások foglalkozási megoszlásában a *döntő többséget ők tették ki.* Egy további fontos vonás, hogy az *iskolához nem jutó, fiatal generáció* képviselői voltak a résztvevői a népfőiskoláknak. A hallgatók 5/6-a 30 év alatti, melynek fele 16 és 24 év közötti volt. A nők közel egyenlő részvétele még fel sem merülhetett. A 119 népfőiskolából 90 volt férfi, 14 női és mindössze csak 15 népfőiskola hallgatóssága volt vegyes összetételű. A nevelők és vendégelőadók foglalkozási kategóriájában a legtöbb a lelkész és a tanár volt. Az ún. vendégelőadók között már sokkal több a hivatásos (gimnáziumi, egyetemi tanár, mérnök) szakemberek aránya.

Az a tény, hogy az állandó tanárok 1/3-a 30 év alatti volt és több mint a fele 40 év alatti, mutatja, hogy a népfőiskolákban a jövő magyar társadalmának képviselői találkoztak.¹ 1941-ben alakult meg a Népfőiskolai Tanács, amelynek tagjait valamennyi történeti egyház képviselője alkotta. A 30-as években a népiek és a népi baloldal, továbbá a szociáldemokraták is szerveztek népfőiskolákat. Szellemi kovászként a népi írók játszották a legnagyobb szerepet, Móricz Zsigmonddal az élen.

Az új település szintű szabadművelődési modell

A helyi társadalom szintjén működő intézményi modell megalapozását tartjuk a legfontosabbnak és a kiindulópontnak. A település típusok rendszerében is, és általában is az alulról felfelé építkezés elvét tartjuk követendőnek, ami egyáltalán nem jelenti a kistelepekénél és tanyáknál nagyobb lakóhely, mint a nagyközség, a kisváros, a megyeszékhely vagy a főváros háttérbe szorítását. Nagyon egyszerű, két elv követendő: a vidék számára régóta kijáró társadalmi igazságtétel megvalósításának elkezdése - ebben alulról sorozva, minden település szint a másikhoz képest benne foglaltatik (s a főváros különösképpen rászorul egy nemzeti rehabilitációra). A másik elv egy decentralizált, alulról felfelé építkező, a szubszidiaritás alapján működő intézményrendszer létrejöttét és működtetését célozza meg. Nagyon fontos a meglévő és a helyben jelenleg jól működő intézmények, közösségek folytonosságának biztosítása, ám a társadalmi újjáépítés legfontosabb célkitűzései állítják fel a besorolás rendjét, s az új intézményrendszer azonnali és perspektivikus helyi modelljének kifermálását.

A szabadművelődés, szabadoktatás (felnőttkori tanulás)² helyi intézményrendszere nem egy üres térben lebeg, hanem az egész helyi társadalom és intézmény-együttes részeként. Ezért célszerű kiindulni abból, hogy *bármely helyi intézménynek melyek a legfontosabb általános célkitűzései.*

Három ilyen fő célt tartunk a legfontosabbnak, amely minden más lehetséges rész célt magában foglal:

- *A család és a helyi kultúra középponti szerepének helyreállítása és megerősítése*
- *A szociális gondoskodás és a közösségi fejlesztés*
- *A helyi gazdaság és vállalkozó szellem erősítése és kibontakoztatása*

Röviden összefoglalva az egyes elemek lényegét, nincs fontosabb, mint a családpolitika kopernikuszi fordulata, a demográfiai stagnálás elérése, majd a növekedési trend biztosítása és a csa-

lád értékteremtő, szellemi, lelki, szerepének újrateremtése, megerősítése. A helyi identitást megerősítő helyi és nemzeti kultúra értékeinek helyreállítása, megerősítése és folyamatos ápolása kiemelkedő jelentőségű feladat. A szociális gondoskodás a családok segítésén túl, minden korosztályra kiterjedően – pld. az ifjúsági tanulási segélyektől, a tehetséggondozástól, az időskorúak biztonságáról való szociális és egészségügyi gondoskodásig egész sor tevékenységet magába foglal. A közösségfejlesztésbe beletartozik az egyházközség, a gazdasági és önkormányzati társulások, a helyi egyesületek, a társaságok, az ifjúsági és felnőtt sportklubok pezsgő működése. A helyi gazdaság megerősítése a családi és mikro, kis és középvállalkozások létrehozásának ösztönzését, a szociális piacgazdaság, a szociális szövetkezetek és non-profit vállalkozások, a közfoglalkoztatás előtérbe állítását, s a tényleges, helyi piaci szereplők megerősítését szolgálja. *A kistelepek és általában a helyi társadalmak, települések közösségi intézményeinek általános feladata, az összes többi intézménnyel együttműködve, saját profiljuknak megfelelően, a fent vázolt célok helyi sajátosságokon alapuló megvalósítása.* Nem jósolhatunk, s nem írhatunk elő végleges megoldásokat, hanem a lehetséges és kívánatos országos kormányzati törekvésekhez és helyzethez képest, s a helyi döntési jogosultságokra is bízva javasolunk rugalmasan kezelhető variánsokat. Ilyen megkerülhetetlen kérdés pld., hogy kívánatosnak tartjuk, minden településen *az alsó tagozatos általános iskola újrarendelését, óvoda működtetését - vagy ahol intézmény nincs - családsegítő magánóvodai (non-profit) rendszer kiépítését.*³ Szükségesnek tűnő megoldás lehet *az általános iskolák államosítása és az önkormányzatokkal, más esetekben az egyházzal illetve más társasági formákkal közös fenntartása, illetve a működés garantálása.* Általánosságban minél több volt helyi közintézmény (pld. posta, orvosi rendelő, közösségi, művelődési ház, könyvtár stb.) helyben történő reorganizálása szükséges, ám nyilvánvaló, hogy ez a folyamat a több évtizedes rombolást követően nem lesz rövid. *A meglévő és/vagy újra teremtett, legfontosabb intézmények köré szerveződhet a helyi intézmények és/vagy tevékenységek sorába integrált szabadművelődési intézmény és tevékenység.* A nélkülözhetetlenül fontos helyi intézményi együttesből nem hiányozhat *az iskola, a család- ifjúsági- és idős-gondozás elemi megjelenése, a szabadművelődés, a könyvtár és a széles sávú internet – közösségi hozzáféréseinek – jelenléte.* Az önkormányzatban a helyi autonómiát garantáló, önálló döntéshozó testületek mellett, a bizalom helyreállításával párhuzamosan, a közigazgatási szolgáltatások nagyfokú összevonására, hatékony, demokratikus, átlátható működtetésére van szükség. Állam és társadalom viszonylatában a partnerség, s a takarékos és szolgáló kis apparátusú állam és a gaz-

¹ T. Kiss Tamás Felnőttoktatás –történet Magyarországon EDUCATIO 1999/1. 3-13 pp.

A nevelés- és művelődéstörténet és társadalmi összefüggései c. doktori program. Szigeti Tóth János A népfőiskola a XIX-XX. században, szerepe és fejlődése a magyar művelődésben Témavezető: Dr. Rubovszky Kálmán KLTE DEBRECEN, 1999

² Ahogy e tanulmány Művelt nép- emelkedő ország c. első füzetében kifejtettük a szabadművelődést tartjuk a legmegfelelőbb kifejezésnek, a közösségi művelődésre, közművelődésre, felnőttoktatásra, iskolán kívüli népművelésre, oktatásra, képzésre, felnőttkori tanulásra. Noha méltánytalanul elnagyoltan tartjuk a Szárny és teher c. kötet felnőttoktatással foglalkozó bevezetését, a fogalmi meghatározással azonosulni tudunk: „*Felnőttképzés – képességfejlesztés az egész életen át.* A felnőttképzés egyszerre segíti a tanköteles korban meg nem szerzett tudás és képesség tartalmak elsajátítását (második és többedik esély), a továbbképzést, a megváltozott élethelyzetekből adódó átképzési követelmények kielégítését és a művelődés, a szabadidő hasznos eltöltésének a lehetőségét. A felnőttképzés szerteágazó elemeinek összehangolása és együttműködése igen fontos eleme annak, hogy a felnőttkori tanulás örömet hozó, az egyén életlehetőségeit kiteljesítő és egész életen át tartó folyamattá váljon.”

Szárny és teher. Ajánlás a nevelés-oktatás rendszerének újjáépítésére és a korrupció megfékezésére BÖLCSEK TANÁCSA ALAPÍTVÁNY. Budapest, 2009 ISBN 978 963 06 8634 1

³ Lehetséges, hogy megvalósíthatóbb a tanulók számához kötni az alsó tagozat működtetését. (pld. 10-12 diák)

dag, befolyásos helyi társadalom és annak demokratikus döntéshozatali hatékonysága, nyilvánossága és együttműködése a kívánatos jövő modell.

A szabadművelődés helyi intézményi modelljei:

Minden megoldás előfeltétele és garanciája a törvényi előírásoknak való megfelelés és a szakmai normatíváknak, akkreditációs kritériumoknak való megfelelés. Ezt a bürokratizmust kerülve egy szabadművelődési törvény és akkreditációs rendelet illetve kiegészítő szabályzatok definiálják a jelenlegi *1997. évi CXL tv. helyett*. A szabadművelődés helyi modelljének kulcsfontosságú testülete a *Szabadművelődési Tanács*, amely javaslattevő, véleményező, tervezési, és részleges irányítási hatáskörrel rendelkező testület. (Továbbiakban SzT)

A SzT tagja lehet a település valamennyi regisztrációs (bejegyzési) kritériumnak megfelelő és a célokat, az SzT alapszabályát elfogadó művelődési és kulturális szervezet, társaság, egyesület, beleértve az olyan szervezeteket is, amelyeknek csak részben feladata a művelődés. (pld. a környezetvédelmi, vagy család gondozó szervezet). A helyi SzT-be kívánatos bevonni:

- a helyi iskolát, óvodát, könyvtárat, helytörténeti gyűjteményt
- a helyi történeti egyházat/egyházakat
- valamennyi közösségi és kulturális egyesületet
- a gazdaság szereplőit és szervezeteit
- a szociális és egészségügyi intézmények képviselőit, a falugondnoki intézményt
- a helyi önkormányzat képviselőjét
- a helyi szellemi elit (művész vagy más alkotó) egy-egy képviselőjét

A helyi szabadművelődési feladatokat ellátó intézményi megoldások:

Minden megoldásban az állam és a társadalom partnerségén alapuló együttműködés az alapelv, amelynek szimbolikus megtestesítője az SzT.

1. A települési szintű szabadművelődési feladatot ellátó intézmény, működtetője lehet egy *akkreditált társaság, egyesület, amely szolgáltatási szerződést köt az illetékes közszolgálati kötelezettséget viselő önkormányzattal*
2. *Lehet a helyi iskola* és annak (félállású, főállású) tanári irányításával működő tevékenység – a fentiek szerinti megállapodás alapján
3. *Lehet a helyi közösségi ház*, amely státusza szerint, a helyben érdekelt és regisztrált helyi művelődési és kulturális szervezetek által létrehozott SzT és a helyi önkormányzat, szabályozott, közös irányítása alá tartozik
4. *Lehet, a helyi történeti egyház* (vagy több történeti felekezet önkéntesen közös) fenntartásában működő intézmény, amelyre közszolgálati feladatok vállalása esetén az SzT-vel kapcsolatos fenti jogok és elvárások ugyanúgy vonatkoznak. (Ha a helyi egyház kizárólag csak

a hívei számára kíván szabadművelődési tevékenységet biztosítani, s mások számára azt nem teszi hozzáférhetővé, az *részleges közszolgálati tevékenység*, amit más intézményekhez hasonló állami, önkormányzati támogatás illet meg, a bevont közösség létszám arányában, mivel az, az állampolgárok kizárólagos joga, hogy eldöntse milyen értékrend alapján akarnak művelődni és tanulni.)

A kézi vezérlés mindenkor megakadályozása érdekében, a helyi önkormányzati jogosítványokat (kiemelt szavazati jogát pld. vétő) ajánlatos a költségvetési kérdésekre és a felettes hatóságok törvényileg szabályozott előírásai (törvényességi felügyelet) betartatására korlátozni. A helyi SzT jogorvoslattal fordulhat a kistérségi, vagy megyei SzT-hez a felettes hatóságokhoz. Az erre vonatkozó szabályozás differenciáltan leírja majd az állam és társadalom kölcsönös érdekein alapuló kötelezettségeket és jogokat. (A tv. melléklete pld. az *SzT létrehozása és feladatai, működési rendje*)

A népfőiskola helye és szerepe a helyi szabadművelődési intézményi modellben:

1. A népfőiskola, mint jogi személyiséggel rendelkező egyesület lehet a helyi szabadművelődés *fő, ellátó intézménye (bajor modell)*. Vagy mint jogi személyiség nélküli közösség, az SzT tagjaként képezheti a helyi szabadművelődési tevékenység részét, résztvevőit.
2. A népfőiskola *a helyi SzT tagjaként lehet az egyik szolgáltató*, amely az iskola, az egyház, a helyi gazdasági szerveződések, a szociális intézmény, könyvtár stb. részeként tevékenykedik (*ez a finn modell*).⁴

A szabadművelődési és népfőiskolai intézményrendszer szabályozása

Általános alapelvként olyan tv-re van szükség, amely az állampolgár szabadságát, jogait és kötelezettségeit a középpontba helyezve, *konkrétá, biztonságossá, garantáltá teszi a művelődésben és tanulásban való részvételt és szankcionálja annak elmaradását*. A finanszírozás *normatív alapellátásból, érdekeltségi támogatásból és pályázati támogatásokból* tevődik össze az új szabadművelődési tv. szerint, amely a *1997. évi CXL. Tv. helyébe lép*.

Országosan és általánosságban a finanszírozási elv azt kell alapul vegye, hogy az a minimumtámogatást az egy felnőtt állampolgárra eső (16-85 év közötti korosztályban), évente legalább 2 x 30 órás szervezett kulturális, művelődési, tanulási tevékenység átlagos költségét kell biztosítsa.⁵ Ezen összeg meghatározása részben a költségvetési forrás egészétől függ. A finanszírozásról később részletesebben szólnunk. Meggyőződésünk, hogy egyszerre kell kidolgozni a támogatások nemcsak korrupciótól mentes, de *sokkal hatékonyabb felhasználási rendszerét* is. A szabadművelődéshez rendelkezésre álló összegnek az 1/3-át az állam központilag, 1/3-át a helyi önkormányzat biztosítja. Ez a két összeg képezi az ún. alapellátást, a

⁴ A finn modellben meg kell különböztetnünk a bentlakásos, felekezeti vagy világi népfőiskolákat, mint intézményeket és a „nappali népfőiskolákat” amelyek helyi felnőttképzési központokban, vagy ún. tanuló köri szövetségek (országos művelődési szervezetek) tagjaként „tanuló körként” és szervezett tanfolyamokként működnek. A tanulóköri szövetségek felekezeti és világi jellegűek, illetve kötődhetnek egy-egy párthoz. Ez a szelíd „politikai pluralizmus” részben Németországban is jelen van főként a pártalapú alapítványok működésében.

⁵ Az előrejelzések szerint a 0-19 éves korig terjedő korcsoport száma 2001-ben 2, 36 millió volt, ami 2050-ben 1, 72 millióra csökken. Míg a 20 évesnél idősebb népesség száma 7, 83 millió (2001) s 2050-be 6, 2 millió lesz. Demográfiai Évkönyv, 2001 Magyarország népessége, 2001–2050. KSH NKI, 2000

harmadik 1/3 az állampolgárok befizetéseiből tevődik össze. (szolgáltatások ára, tagdíjak formájában stb.) *Az általános 1/3-1/3 -1/3 elvet azonban jelentősen differenciálni kell.* Az Országgyűlés és a kormány feladata, hogy a KSH-nál bevett, illetve az EU több tagállamában működő kritériumrendszerek alapján elkülöníthető legyen, hogy mely társadalmi csoportok esetében van szükség a 100%-os tanulási, képzési, művelődési finanszírozásra. Svédországban pld. az érettségi felnőtt korban történő megszerzése egy ingyenes, támogatott tanulási forma. Kérdés, hogy nálunk ez program lehet-e azonnal.

A finanszírozási rendszer

Az oktatásra fordított összeg az EU-ban átlagosan a GDP 5%-a. Ezt az arányt a 27-ből 15 tagország múlja felül (2003 Eurostat) pld. Dánia 8%, Finnország 6,5%, de Ciprus és Málta is közel állnak a 7%-hoz. Mi magyarok az 5% körül állunk. A magyar költségvetés oktatási kiadásai a GDP %-ában a következők voltak: 2000: 4,97%; 2001: 5,05%; 2002: 5,43%; 2003: 5,66%; 2004: 5,26%; 2005: 5,31%; 2006: 5,11%; 2007: 4,84%. Az OECD átlag 2005-ben 6,1% volt.⁶

Az UNESCO VI. Felnőttoktatási Világkonferenciájára (2009. december, Brazília) benyújtott 154 nemzeti jelentésből csak 57 (37%) tett közzé adatokat a finanszírozásról. E dokumentum szerint közös megegyezés látszik abban, hogy a 21. században legkevesebb a GNP 6%-t szükséges az oktatásra fordítani, amelyen belül az oktatási költségvetés 3%-ának felnőttoktatásra biztosítása jelenti a jó megosztást.⁷ A felnőttoktatás fogalmába itt a felnőttkori tanulás valamennyi formája beleértendő: a magyarban használt közművelődés, a nem-formális tanulás, a felnőttképzés. Magyarország ebben a jelentésben a felnőttoktatásra fordított összegként a GDP 1,05%-t adta meg hivatalos adatként.⁸ (?)

Az OECD 2003-as statisztikája szerint pld. Finnország (2001) a GDP 0,6%-át költötte felnőttoktatásra, amely az oktatási költségvetés 9,5%-át tette ki, míg Dánia és Svédország (1998) a GDP 1%-át, amely az oktatási összkidadás 4,9%-a volt. Ausztria (2004) a felnőttoktatásra a GDP 1,2%-t fordította. Egyébként az UNESCO globális felnőttoktatási jelentésében az oktatás egészéből a felnőttoktatásra fordított összeg tekintetében a skála a 0,02% és a 29% között mozog, ami jelzi az összehasonlíthatóság bizonytalanságait, főleg ha kilépünk a fejlett országok köréből. Ezért is mondhatjuk, hogy a fenti OECD és Eurostat adatok elég pontos számítások.

A kulturális költségvetés és kultúra finanszírozás területén még nagyobb a különbözőség (sokszínűség) az országok között, elsősorban a nemzeti kulturális autonómiák miatt, ahol igen nehéz összehasonlíthatóan kimutatni, hogy az állam milyen mértékben támogatja a kultúrát. A nemzetközi szakirodalom legismertebb forrásai főként a háztartások kulturális költségeire, a kultúra területén foglalkoztatottak arányaira, és a kulturális tevékenységben résztvevők arányaira, valamint a szabadidős tevékenységek elemzésére alapoznak. A 90-es évek végén Európában a GDP 0,5%-ára becsülték a kulturális kiadásokat, amelynek a megoszlása 49%-ban az állam és 51%-ban a helyi hatóságok közötti arányt jelentette - ezen belül a regionális hatóságok 17% -t, a helyi hatóságok 34%-ot képviseltek. Egy 2002-es németországi adat szerint a kultúra támogatásának 13,4%-a a szövetségi kormánytól, 41,5% a tartományi kormánytól és 45,1%-a a helyi önkormányzattól származik.⁹ Ez is alátámasztani látszik azon elgondolásunkat, hogy az alulról építkező finanszírozás alapjainak távlati megteremtése lehet a helyes cél. A 0,5%-s GDP arány azt mutatja, hogy miközben a kultúra támogatása részben az oktatás egészében is benne van (művészeti iskolák, könyvkiadás egy része stb.), ez az arány láthatóan kisebb, mint az oktatás egészére fordított átlagosan 5%-s GDP-arányos összeg.

Az oktatási költségvetés számítás majdnem teljesen magába foglalja a szakképzésre és munkaerő piaci képzésre fordított kiadásokat is. De úgy, mint pld. a háztartások kulturális kiadásait, amelyben jelentősek a lakosság saját kifizetései, a kulturális költségek egészéhez számolják. Itt a munkaerő piaci képzésnél is ily módon többletként jelentkeznek a vállalatok képzésre fordított befizetései, amit az állam e célra létrehozott alapjaiba (Munkaerő piaci Alap képzési része) utalnak, s amelyből a vállalatok állami támogatásként vissza is kapnak. A vállalatoknak ezen felül is jelentkezik képzéstámogatása, amely nem jelenik meg a köz költségvetés egészében.¹⁰ Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy egy helyes magyar nemzetpolitika számára a legkevesebb a világszintű elvárás: a GDP 6%-a fordítandó az oktatásra, amelynek egészéből az oktatási költségvetés 3% a felnőttoktatásra, művelődésre.

Ha a felzárkózás és előrehaladás forgatókönyvét választjuk – és csak ezt tehetjük – akkor emelnünk kell ezt az arányt. Kulcsfontosságú, nemzetpolitikai és gazdasági versenyképességi érdek –, s

⁶ Az OECD adatok a Szárny és teher c. kötetből valók

⁷ Globális jelentés a felnőttoktatásról és a felnőttkori tanulásról, UNESCO 2009 ISBN 978-92-820-1167-6 (Lásd http://www.nepfoiskola.hu/MNT_hu/unesco-6.html)

A GDP és a GNP különbségével és egyre vitatottabb mérőszámként történő alkalmazásával nem tudunk itt foglalkozni.

⁸ Felmerül a kérdés, hogy trükközésről van-e szó, s ha nem akkor azt a kérdést kell feltennünk, hogy hol vannak az eredmények, amelyeket pld., a finn ráfordítás kétszereséből el kellett volna érni? A fentiek szerint Ausztria alig fordított többet (a GDP 1,2%) mint mi magyarok, miközben az Eurostat 2006-s tanulmánya szerint Ausztriában a 25-65 év közöttiek részvételi aránya az első Európában (89%) a miénk pedig az utolsó 12%-al (2006) Az EU-s átlag 42%-s részvétel. Tehát egy kiemelkedő GDP arányos összegből mi az EU átlag egynegyedét voltunk képesek elérni? Nincs olyan magyar szakember, aki ennyire aluteltjesít, inkább másról lehet szó.

⁹ Population and social conditions 3/2002/E/N°18

CULTURAL STATISTICS IN EUROPE Part I: Final Report. Spyridon PILOS EUROSTAT – Health, Education and Culture. Cultural statistics Eurostat pocketbooks

ISBN 978-92-79-05547-8 Cat. No. KS-77-07-296-EN-N

2007, Commission. Compendium, Cultural policies and trends in Europe

<http://www.culturalpolicies.net/web/index.php>

¹⁰ FINANCING VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING IN THE EU NEW MEMBER STATES AND CANDIDATE COUNTRIES RECENT TRENDS AND CHALLENGES. ISBN 92-9157-455-4 © European Communities, 2006

célul kell kitűzni a GNP 8%-t meghaladó, átfogó oktatási büdzsét, és azon belül a finn és dán arány (a 4, 9- 9, 6%) közötti felnőttoktatásra fordított arány átlagát véve, az oktatás költségvetésén belül 7-7,5%-nyi köztámogatást kell biztosítani a legszélesebben értelmezett felnőttoktatás számára. Ezt az elvárást csak halasztani lehet, de róla lemondani nem.

A finanszírozás normatív alapellátásból, érdekeltségi támogatásból és pályázati támogatásokból tevődik össze az új tv. előírásai szerint. Országosan és általánosságban a finanszírozási elv azt kell alapul vegye, hogy a minimumtámogatás (16 év feletti felnőtt fiataltól az agastyánig) az egy felnőtt állampolgárra eső, évente legalább 2 x 30 órás szervezett kulturális, művelődési, tanulási tevékenység átlagos költség biztosítását jelenti. (Ezt a kvótát, a mértéket növelni lehet). Ezen összeg konkrét meghatározása függ a költségvetési forrás egészétől. Meggyőződésünk, hogy ezzel egyszerre kell kidolgozni a támogatások sokkal hatékonyabb és eredményesebb felhasználási rendszerét, ami szintén gyenge pontja az egész magyar oktatásnak is, de a köztámogatások felhasználásának általában. Jelenleg kevés a pénz és sok a pazarlás – ez a rendszer legfontosabb jellemzője.

A szabadművelődés számára rendelkezésre álló összegnek az 1/3-át az állam központilag, 1/3-át a helyi önkormányzat biztosítsa. *Ajánlatos, hogy kiindulópontként az önkormányzati 1/3-t is központi támogatás biztosítsa, csak hagyja meg kifejezetten önkormányzati rendelkezésben.* Ez a két összeg képezi az ún. alapellátást, a harmadik 1/3 az állampolgárok befizetéseiből tevődik össze. Az általános 1/3-1/3 -1/3 elvet azonban jelentősen differenciálni kell. Az Országgyűlés és a kormány feladata, hogy a KSH-nál bevett, illetve az EU több tagállamában és az Eurostat által részben kidolgozott, a működő kritériumrendszerek alapján elkülöníthető legyen, hogy mely társadalmi csoportok esetében van szükség a 100%-os állami tanulási, képzési, művelődési finanszírozásra. Különleges esetekben (pld. roma felnőtt tanulócsoportok, vagy más nem roma kiemelten hátrányos helyzetűek alapképzésénél) a 100% feletti ún. plusz ösztöndíj támogatás is elképzelhető. Nyugaton ez bevált gyakorlat a bevándorlók egyes csoportjai esetében. Tekintsük a vidék elhagyott és letaposott magyarságának egy részét bevándorlónak, akik ha nem is a Kánaánba, de végre is szeretnének „bevándorolni” a saját hazájuk egyenrangúságot tisztelőben tartó közösségébe.

Meg kell említenünk az ún. *Éves Szabadművelődési Mintaterv (annual master plan)* fogalmát, amely Szlovéniában évek óta jól működik. Az Országgyűlés és a szaktárca, a kutató intézetek és a szakmai szervezetek javaslatai alapján évente meghatározzák, melyek az adott év költségvetésében a legfontosabb speciális feladatok és célcsoport rangsorok, elérendő teljesítések. Az éves mintaterv lehet két éves, vagy három éves ütemezésű is.

A feladatok teljesítésének és a célcsoportok preferenciái alapján konkrétan megtervezhetők a támogatási allokáció arányai, kritériumai, mechanizmusai, illetve az éves értékelésekben *pontosan számon kérhetők, hogy a támogatás felhasználása az adott célokra milyen hatékonysággal valósult meg.* Nyilvánvaló, hogy számos tevékenység terület, mint pld. a felnőttkori alapkészség és kompetencia-fejlesztés, vagy a munkanélküliek bevonása állandóan visszatérő eleme lesz az annual master plan-nek.

A mintaterv nem kötelező előírás, de a megvalósítás fedezetétől rendelt támogatási szabályozás hatékony, indirekt ösztönzőként

működteti. Ebbe beletartozik, hogy a szabadművelődési és népfőiskolai képzésekre biztosított összegek, mint keretösszegek egy meghatározott részét az önkormányzatok, a megyei és helyi önkormányzatok jogkörébe helyezett elosztási jogosítvánnyal szükséges allokálni. A támogatás egy további, meghatározott részét – kezdő aránynak legalább 20-25%-t *állampolgári képzési kártya* formájában az állampolgár „kezébe kell adni”. A felnőtt tanuló a meghatározott képzési kínálat alapján – szabadon választott opciók mellett – „fizethet” ezzel az eszközzel: részvételi díjat, a tagdíj éves keretét felajánlhatja a helyi népfőiskola, vagy szabadművelődési intézmény számára stb. Az ún. felnőtt tanulói kártya bevált módszerként több éve létezik az Egyesült Királyságban, Hollandiában, összesen egy tucat fejlettebb tagállamban. Mindenképpen bizonyította a hatékonyságát, egyrészt a megtakarításokban, másrészt azzal, hogy az intézmények és szolgáltatók kénytelenek váltani és a polgárok igényeit is követni.

Ehhez jön hozzá az *érdekeltségi támogatás*, amit a keretektől az intézmények, szervezetek kaphatnak és a *hazai és EU-s pályázati források*, amelyekhez szintén transzparens cél és feladatrendszereket, preferenciákat és elérendő teljesítés követelményeket kell kapcsolni.

További forrás, s több országban törvény szabályozza, hogy a munkáltatók a foglalkoztatottak bértömegének 1%-át a munkavállalók képzésére kell fordítsák. Ez mint állami alap, nálunk jelenleg egy viszonylag szűk érdekcsoport kezében van, és a formai szabályok betartása mellett a politikai és egyéb megfontolású „tenyérből etetgetés” rendszereként működik.

A biztosítandó összeg felhasználásában több fontos alapelvet kell érvényesíteni: a munkaadók, a kamarák, a szakmai és társadalmi szervezetek, szakszervezetek átlátható és hatékony beleszólását. A pályázati meghirdetések európai normákon alapuló átláthatóságát és a versenyztetést, s az összegek felhasználási eredményességének nyilvános számonkérését. Ezen összegen belül is jogos igény, hogy a munkavállaló által *szabad-rendeletésre* bocsátott részösszeg (bonusz) legyen a „tanuló kártyáján”, tehát ne csak a vállalati „rövid távú profitérdek” alá rendelhető képzésekre lehessen „bevonultatni” az érintetteket. Végül is ma a munkaerő piaci képzés egy része kényszer szolgálatként működik, mint valami hadkötelezettség. *Ezért is az egyik legpazarlóbb rendszer jelenleg a munkanélküliek drága átképzése munkanélkülivé.* Kérdés, hogy mikor lehet áttérni az adókedvezményekkel és más eszközökkel ösztönzött oktatási és kulturális mecenatúra bátrabb állami alkalmazására. Egyelőre feltételezhető, hogy a piaci versenyképesség és növekedés beindításának feltétlen elsőbbsége ezt nem teszi lehetővé.

A tudásgazdasághoz tartozó, húzó cégek már részben felismerték, hogy a munkavállalók általános műveltségének, személyiségbeli fejlődésének erősítése is munkaadói érdek. Állami ösztönzésre leginkább a mikro- és kisvállalkozások szorulnak, ahol a multiktól lefelé haladó vállalati méreten és szerkezeten belül a legkisebb arányú a munkavállalók képzését segítő munkaadói támogatási kedv és lehetőség.

Összegezve: nem a jelenlegi 1997. évi CXL. Törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről átalakítását, feldozgatását, hanem a tv.-ben tárgyalt részterületek (könyvtár, levéltár, múzeum) külön tv.-kre bontását kell elérni, s a közművelődés rész helyett pedig szabadművelődési és népfőiskolai tv-t kell létrehozni a fenti alapelvek szerint. Ugyanez vonatkozik a toldozgatott és foltozgatott 2001. évi CI. Törvény a felnőttképzésről

tv-re is, amely bebetonozta a poszt szocialista intézményrendszert, illetve a forrás allokációt tekintve nem a befizető vállalatok, a munkaerő piac és az állampolgárok tanulási igényeinek érvényesítését, hanem a kedvezményezettek egy körét szolgálja, s a közhaszon érvényesülése, eredményessége igen alacsony szintű.

Az intézményrendszer kistérségi szerveződése

A szerveződés újjáépítése a jelenlegi kistérségi modell, a valamikori járás jó hagyományain, a Bíbó-Erdei-féle város és környéke koncepción, továbbá a Magyary-féle minta járás elgondolásokon kell alapuljon. A kistérségi szint jellegzetessége, hogy ezen a szinten jelenik meg a kistérség településeit közvetlen szolgáltatásokkal ellátó szervezetrendszer és a Kistérségi SzT., ahhoz kapcsolódóan a megyei közgyűlés megbízásából működő együttes szakfelügyelet. A helyi (megyei és kistérségi társulási) döntés függvénye, hogy a szolgáltatási és szakfelügyeleti koncentráció milyen mértékben vonja egybe az iskolai, a szabadművelődési, a szociális, a családsegítő stb. specifikus szolgáltatásokat és szakfelügyeletet takarékosági és hatékonysági elvárások alapján. A fejlett nyugati államokban a szabadművelődés differenciált és egységes minőségbiztosítási rendszert fejlesztett, illetve fejleszt ki, amely lehetővé teszi az indikátorok és elérendő számszerűsített célkitűzések (indicators and benchmarks) és monitorizálási technikák egységes alkalmazását. Ezek a művelődési és tanulási eredmények hatékonyságának és minőségének javítását, a polgárok elégedettségének mérését, a visszajelzést szolgálják. Az intézményektől független, külső, ugyanakkor jól szabályozott szakfelügyelet a minőségbiztosítás egyik fontos eleme.

A kistérségek központjai általában kis városok, ahol egy differenciáltabb intézményrendszer van már jelen (múzeumok, zeneiskolák, szakiskolák, gimnáziumok, szakközépiskolák, főiskolák, munkaügyi kirendeltségek, szociális intézmények stb.). Ezeket az intézményeket a kistérségi szabadművelődési és népfőiskolai központ útján szükséges bevonni a kistérség településeinek szolgáltatási ellátásába. A fentebb említett ún. érdekeltségi támogatás elemén kívül ennek két fő eszköze lehetséges: a szabadművelődési tv. együttműködési kötelezettségen alapuló előírása, valamint a

tanuló régió koncepció gyakorlatba ültetése. Az utóbbi évtizedben Európa szerte elterjedt tanuló város, tanuló régió koncepció mielőbbi hazai meghonosítása indokolt.¹¹ A legtöbb jó felnőttoktatási törvény előírja a felnőttoktatásban egy-egy települési, vagy területi egységben megjelenő összes szereplő számára az együttműködési kötelezettséget, ami azt jelenti, hogy az egészséges versenyt nem korlátozóan, a közkielégvetésből történő támogatás előfeltétele a lehetséges szolgáltatói, ellátói együttműködési kötelezettség teljesítése. Ez a köztámogatás előfeltétele, megszegőitől pedig megvonják a támogatást.¹² A kistérségi szinten nem maradhat el a gazdaságfejlesztési együttműködéssel egybekapcsolódó képzés-, tanulás- együttműködés sem. Ennek gyökeres újjáépítése és pártpolitikai alapú klánoktól történő mentesítése szükséges.¹³ A települési és kistérségi szabadművelődés szerves része az ifjúsági kreatív és művészeti tevékenység, a kultuszok ápolása, a vásárok, versenyek, búcsúk és más helyi hagyományokon alapuló, vagy új hagyományok megteremtése.¹⁴ A városokban sokkal inkább jelen lehet a magas művészet befogadói vagy művelői ága, mint a klaszikus zenei koncertek, a színházi előadások, a rangos képzőművészeti kiállítások, s a kórusok szereplése stb.

A megyei szintű intézményi működés modellje

A megyei szintű intézmény egy hálózati rendszer összefogója, amelyben kis létszámú főállású apparátus (Szabadművelődési tanácsadó szolgálat) támaszkodik a nagy létszámú társadalmi és szakmai döntéshozói testületekre, szakértőkre, szakemberekre, és azok hálózatára, akik ellátják a differenciált szakfelügyeleti rendszer működtetését is. A szükséges szakember gárda kiválasztása a személyes szakmai szakértői akkreditáció és kódex előírások alapján történik. A minőséget a személyes képzettségi akkreditáció rendszeres felülvizsgálatára, az értékelésre, továbbá a képzések és továbbképzések rendszerére építve lehet folyamatosan fenntartani. A megyei döntéshozók: mint a megyei közgyűlés, annak bizottságai, valamint a Megyei Szabadművelődési Tanács ezen a közigazgatási szinten racionálisan képes áttekinteni a kistérségek és települések művelődési helyzetét, s képes meghatározni az

¹¹ Learning cities, learning regions, learning communities Lifelong learning and local government Norman Longworth Routledge, 2006 ISBN10 0-415-37175-p Részben Németh Balázs tanulmánya alapján: A tudás alapú társadalom és gazdaság hatásaként kialakulóban vannak azok a regionális területi egységek, ahol a gazdaság átlagosnál gyorsabb fejlődése révén az oktatás és képzés szélesebb lehetőségei teremődnek meg. A tanulás lehetséges szervezeti formái és típusai egymást kiegészítő jelleggel, teljes körű kínálatot és átjárhatóságot kínálnak az egyes tanuló fiatalok, felnőttek számára.

¹² Ezt főként a német tartományi szintű törvényi szabályozásban láthatjuk, ilyen pld Hessen tartomány tv.je Lásd: A fejlettek sarkában lenni, OKM-MNT 2001

¹³ LEED Programme (Local Economic and Employment Development) Az OECD programja a helyi fejlesztés, kormányzás és szociális gazdaság innovatív elgondolásainak azonosításával, elemzésével és terjesztésével foglalkozik. Számos hazai gyakorlatot lehetne az adatbázisukba feltölteni, de még többet átvenni és hasznosítani. http://www.oecd.org/department/0,3355,en_2649_34417_1_1_1_1_1,00.html

The Social Economy and Building Inclusive Economies Edited by Antonella Noya and Emma Clarence,

OECD 2007 ISBN 978-92-64-03987-2

Lásd részletesebben: <http://www.nepfoiskola.hu/szocsozov/>

„A szociális szövetkezetek olyan személyek autonóm társulásai, akik önkéntesen egyesülnek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi, oktatási és kulturális céljaikat együttműködésben, demokratikusan irányított vállalkozásuk útján valósítsák meg.”

¹⁴ Ide tartozik teljes leltár nélkül a néptánc és más táncegyüttesek, a zenekarok, kórusok, a bábművészet és színjátszás, a kézművesség, amelyek mind a nem-formális felnőttoktatás fogalmába tartoznak a nyugat-európai terminológia szerint. Ugyancsak fontos a hagyományos búcsúk, vásárok, bálók megrendezése, továbbá a termés kultuszhoz kapcsolódó ünnepek, mint a szüreti felvonulás, s az újabb kezdeményezések, mint pld. a kocsonya- verseny, a pálinka és borkóstoló rendezvények. Egy másik terület, s inkább a városi népesség a résztvevője a természet és környezetvédelem és turizmus határán mozgó tevékenységek, mint pld. a szabadidős műemléktúrák, a természetjárás stb. A teljes mai leltár összeállítása is nehézséget okozna a népesség kreativitásához képest, ugyanakkor fontos szabadművelődési tevékenység a helyi identitás és a kulturális sokféleség, kreativitás gazdagítása, serkentése ezekkel az eszközökkel is.

országos szabadművelődési éves és középtávú terv megyei-területi viszonyokra történő alkalmazását, a források biztosításának ellenőrzését. A megyei szinten a tagoltságában differenciált intézmény típusok, mint a könyvtár, a múzeum, a színház, a képzőművészeti intézmények stb. tevékenyen részt kell vegyenek a *Éves Szabadművelődési Mintatervnek megyei és kistérségi, városi szintű alkalmazásában*. (egy példa az érdekeltségi alapok lehetővé tehetik a színház helybe hozatalát, vagy a színházba járás kedvezményes biztosítását.) Tisztázandó, hogy az alapszintű támogatás, az érdekeltségi támogatás és a pályázati rendszerek kezelésében milyen szintű és határfokú döntési jogkörökkel legyen felruházott a megyei szint. Annyi bizonyos, hogy az elmúlt évek gyakorlatát fel kell számolni, amely a megyei döntési hatásköröket lényegében kifulladásztotta az eszköztelenségben.

Az elején szövegtünk arról, hogy intézményrendszer felépítési területek kistéleplés, helyi település és vidék centrikus. Ugyanakkor a városok (akár kisvárosok, vagy megyeszékhelyek, megyei jogú városok, nagyvárosok, vagy maga Budapest) intézményrendszerre esetében a fentiekben vázolt helyi decentralizálásra, illetve a szubsidiaritás érvényesítésére van szükség. Kisebb városokban a történetileg még ma is létező városrészek, vagy az újonnan keletkezett lakótelepek, illetve a nagyvárosokban a tradicionálisan kialakult városnegyedek, valamint a fővárosi kerületek a természetes lakosság számhoz rendelt, arányos helyi intézmény és szervezet rendszer kialakítását kell lehetővé tegyék. A vázolt *szervezetrendszer alapelveit tehát a városok esetében is alkalmazni lehet és kell is*. Megyei szinten jelentkezik a városok sajátos érdekeinek külön megjelenítése, ill. integrálása, mégpedig a megyei Szabadművelődési Tanácsokba, a szakmai tanácsadó szolgálatok igénybevételebe és a megyei önkormányzati döntési mechanizmusokba. Ezeket a meghatározott lakosság számra eső intézményi ellátottság alapján lehet egységekre osztani. A főváros érdekvégyesítésének bekapcsolása az országos intézményekbe és testületekbe indokoltnak látszik.

A régió szintű koordináció

A munkaerő piaci, a szakképzés és a felsőoktatás tervezésben a régió a megfelelőbb nagyságrend a gazdasági fejlődés természetéből következően, amíg a *közoktatás, mint alapoktatás irányításának fő színtere, szintje a megyei közgyűlés és a városi és helyi önkormányzatok együttese lenne*. A Regionális Fejlesztési Tanácsok Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságai létét és működését - a pártpolitikai jelleg azonnali megszüntetésén túl -, felül kell vizsgálni. Az Országos Szakképzési és Együttműködési Bizottságokkal és ezek területi megfelelőivel konzultációk sorozatát kell kezdeményezni a szükséges változtatásokról. Alapvető kérdés, az újonnan alakult Térségi Integrált Szakképző Központok

(TISZK-ek) és a korábban, a valamikori világbanki programból létesült Regionális Átképző Központok és ezek egymáshoz való kapcsolódása, a párhuzamosságok és alacsony hatékonyságú működés azonnali kiküszöbölése. Az Európai Szakképzés Fejlesztési Intézet (CEDEFOP) számára készült magyar ország-jelentések deskriptív volta nem sok jövőbe mutató stratégiai elképzelésről tanúskodik.¹⁵ Ehhez képest az Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, és más gazdasági szervezetek stratégiai tervei többet mondanak.¹⁶ A legfontosabb üzenet, hogy számos, az EU-ból is diktált fejlesztési előrehaladás ellenére a szükségeshez és a jövő kihívásokhoz képest nem halad kellő ütemben a szakképzésfejlesztés. *A kompetencia alapú, modulrendszerű OKJ fejlesztésben még mindig alacsony a költséghatékonyság megvalósulása, a szintézis hiánya, még mindig sok a szakképesítés. A másik legnagyobb gond az elaprózott, alacsony hatékonyságú intézményrendszer*. Nálunk 3200 önkormányzat működik, Svédországban 300, a UK-ban 600, s ettől még a helyi közigazgatás és döntésmechanizmus amott nemcsak demokratikusabb, hanem hatékonyabb is. Nálunk 1500 helyen folyik „szakképzési” feladatellátás, Hollandiában 60-70 iskolatársulás látja el ugyanezt. *A felsőfokú szakképzés még mindig alacsony szintű* (2002-ben a korosztály 2, 8%-a) az OECD átlag 37, 5%, Finnország 50, 6%. A szakképzésben tanuló korosztály 76, 1%-ról 66, 5%-ra esett vissza. (2005). A középiskolás korosztály 40-45%-a szerez szakképesítést. Meg kell jegyeznünk, hogy mint minden szektorban, az alapfokú szakképzésben és felnőttkori szakmai továbbképzésben is nagy a hajlam az elszeparálódásra, ami az egész élethosszig tartó tanulás – mint rendszer, egyik elemi problémája nálunk. Másutt sem, de számunkra sem ezek a tagállamok a referencia országok. Három centrális feladatot látunk, amit a szabadművelődési tevékenységekkel szorosabban koordinálni szükséges.

- *A regionális, megyei és kistérségi szinten hiányzik a koordináció, a munkaerő piaci prognózisok rendszeressége, illetve ezek korszerűsítése a gazdasági és vállalkozásfejlesztési stratégiához kapcsolódva. Ezek az ún. készség-előrejelzési (skills forecast) és kompetencia szintmérések és prognózisok. Ugyancsak hiányzik az előbbire alapozva a széleskörű tanácsadó és pályaaorientáció megvalósítás. A megyei és kistérségi szinten kívánatos a jelenlegi pályaaorientációs tevékenységet minden korosztály számára élethosszig tartó tanulási tanácsadássá fejleszteni. Ez mobil szolgáltatásként folyamatosan jelen kell, hogy legyen a kistélepléseken is.*
- *A tanulószerveződések kiterjesztésével a gyakorlati képzéseket, valamint a mesterképzés visszaállításának szélesítésével a munkaerő piacnak való hatékonyabb megfelelés terén nagyobb haladás lenne elérhető.*
- *Harmadszor, a szakképesítési profilok szélesítése nem csak a foglalkoztatási mobilitást segítené elő, hanem a szakképesítettek szélesebb körű foglalkoztathatóságát, főként a helyi és kistérségi gazdaságfejlesztés igényei szerint.*

Regionális szinten kell bekapcsolódnia a szabadművelődés hálózatrendszerébe a felsőoktatásnak is. Ez nem jelenti, hogy egy megye vagy város nem léphet kapcsolatba az egyetemmel, főiskolával A törvény előírásai, az Éves Szabadművelődési Mintaterv, a kutatási alapok és pályázatok prioritásai, a felsőoktatási tv. változtatása, stb. ösztönző eszközeivel kell ezt a bekapcsolódást elérni. Az egyetemek, mint régiós tudásközpontok egyrészt a társadalmi és gazdaságfejlesztési tervek részeként alap és alkalmazott kutatásokkal kell hozzájáruljanak a szabadművelődési intézményrendszer értékeléséhez és innovációs képességének nö-

¹⁵ Refernet szakképzés-politika jelentés Magyarországon Előrehaladás a szakképzést érintő szakpolitikai prioritási területeken, 2008 Büki Eszter, -Mártonfi György- Vinczéné Fekete Lídia ISBN 978-963-503-389-8

A szakképzés Magyarországon Refernet országjelentés 2009 Sorozatszerkesztő: Dr. Köpeczi -Bócz Tamás Szerző Bükki Eszter, Lektor Mártonfi György ISBN 978-963503-390-4

¹⁶ A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara középtávú szakképzési stratégiája 2005-2013

2005, Budapest Szerk. Szilágyi János

veléséhez, stratégiai terveikhez, gazdaság- és társadalom-fejlődési teljesítményének javításához. Másrészt az egyetemek és a főiskolák hivatottak biztosítani a szabadművelődés szakemberszükségletét, a képzés és továbbképzések keretében. A szabadművelődési szakemberek képzése nem felsőoktatási privilégium, de jelenleg működnek már 2006 óta az akkreditált Bologna rendszerű BA és MA andragógia szakok, amelyek továbbfejlesztése elengedhetetlen. Az intézményi akkreditáció megszerzése esetén a legkülönbözőbb képzési és továbbképzés ellátók működésének lehetővé tétele szükséges. (pld. regionális és megyei szinten, de kistérségi szinten is) Alapvetően a következő szakember típusok képzése és továbbképzése indokolt, talán mondhatni fontossági és számszerű nagyságuk sorrendjében is:

- Az oktatási, szociál-pedagógiai, szociális és más segítő szakmákon belüli részképzések, hogy a szabadművelődési tevékenységben is legyenek felkészült szakemberek a helyi települési (főleg kistelepülési) feladatok ellátására. (pld. a tanítók, családsegítők stb. részképzése)
- Fő és félállásban működő szabadművelődési és felnőttképzési szervezők és szakértők
- Fő és félállásban működő szabadművelődési és felnőttképzési tanárok
- A szabadművelődés szerződéses és önkéntes közreműködői
- A döntéshozó és irányító testületek (pld. SZT tagok) tagjai és vezetői, és a közigazgatás tisztviselői, a szakfelügyelők képzése, továbbképzése
- Főhivatású szabadművelődési és felnőttképzési vezetők (menedzserek), irányítók
- Kutatók és elméleti szakemberek képzése

Külön szükséges gondot fordítani a szabadművelődéssel és szakmai felnőttképzéssel kapcsolatos szolgáltatások kifejlesztését szolgáló szakemberképzésre és továbbképzésre. Ilyenek

- az előzetes tudásfelmérés technikái
- az egyéni tanulói tanácsadás
- a nem-formális és informális tanulás, művelődés elismertetése
- az egyéni és csoportos értékelés
- a minőségbiztosítás egységes és differenciált technikái
- a gazdaságfejlesztéssel összefüggő készség-fejlesztési tervek készítése
- a kompetencia audit készítése egyéni, vagy vállalati és térségi szinteken

A felsorolt differenciáltság a képzésben egyáltalán nincs jelen, s ma alapvetően problematikusnak tekinthető az egyetemi és főiskolai BA és MA andragógia szakemberképzésben az elavult, poszt marxista elméleti alapok nyílt és rejtett jelenléte, továbbá a neoliberális humánerőforrás fejlesztés domináns monotóniája. Hiányzik, vagy háttérbe szorult a személyiség és közösség fejlesztés, a nevelés, a pluralizmus hiánya (pld. az egyházi közösség-szervező képzés hátrányos helyzete), a gyakorlati készségfejlesztés hiánya, a felsőfokú szakképzés szintű képzés hiánya. Problematikus a nemzetközi gyakorlati együttműködésre való készség és képesség kialakítása, a nemzetközi tájékozottság és a nemzetközi kutatási együttműködésbe történő betagozódás.

Az országos politikai tervezés döntési hatásköre, hogy mennyire erősíti meg a megyei szintet és milyen szerepet szán a régiós szintnek. A jelen javaslatunk arról szól, hogy a régió inkább mesterséges statisztikai egység (EU elszámolási rendszer és gazdasági térség), s a tényleges döntéshozatalnak a megyék régiós szintű szabályozott együttműködéséből kell adódnia.

Az országos intézmények és szervezetek

Nem lehet az oktatást, képzést, szakképzést, felsőoktatást és kultúrát, művelődést, mint eddig történt, mesterségesen különválasztani. Az élethosszig tartó tanulás kontinuumát szükséges megteremteni, mégpedig tárgyi alapon és nem a politikai befolyásolási képesség érvényesítése szerint. Ehhez elsősorban a jelenlegi országos hatókörű szakmai intézmények újjáépítése, a párhuzamosságok felszámolása szükséges. A mesterségesen magas létszámok és redundáns feladatok racionalizálása és a szakmai minőségre történő összpontosítás szükséges. Az országos intézmények jellegzetessége, hogy alacsony hatékonyságúak, s a tárca szintű, napi politikai intenciók mechanikus kiszolgáló gépezetként működnek. Az eredmény a „hajlongás mesterségének” kifinomult művelése és a drága fércmunkák tucatjának gyártása. A szakmai kompetencia, autonómia az emberi minőség igen alacsony szinten van jelen – tisztelet a kivételnek. Ezért legkevésbé természetesen az itt dolgozók a felelősek. A munkamódszerek, és feltételek egészének megváltoztatására van szükség. A politikai nyomás, a hatósági feladatkör, a szakmaiság és a pénzügyi támogatási privilégium zavaros keveredése jellemző az országos intézmények funkcióiban, ahol nem igaz, hogy a „pénznek nincs szaga” Ellenkezőleg, ez a szag az, ami ma mindent körülöng. A várható eredmény pontos definíciója, megmérése pedig kevésbé számít, ha számít egyáltalán.

A különböző fő szektorok, mint a kultúra, művelődés, felnőttoktatás, szakképzés közötti átjárás és együttműködési kötelezettség szervezeti biztosítása országos szinten a legindokoltabb. A tárca szintű sovinizmus érdekérvényesítő képessége sokkal erősebb, mint az alsóbb szinteken. Az intézményekben alkalmazott vezetőkkel és munkatársakkal szembeni magas minőségű szakmai, etikai elvárások érvényesítése szükséges. Az országos szakmai intézmények újjáépítésében alapelv kell, hogy legyen a világos *alapszabály amely szakmai autonómiát biztosít, de tárgyi teljesítési követelményeket is felállít.* A kézi vezérlés és a szolgálatteljesítés szervezeti kultúrája persze nem az egy éjszaka utáni virradatra tovatűnő jelenség. Az Szabadművelődési Tanácsok alulról épülő rendszerén működő testületiség primátusa, beleszólása, a szakmaiság tárgyi kritériumainak garantálása alapvető biztosítékok.

Országos szinten szükséges támogatni a szakmai könyvkiadást és szakmai folyóiratokat, a képesítési, képzettségi akkreditációk kidolgozását, a stratégiai kutatások és tervek arra alkalmas egyetemi és kutató intézetektől történő versenyztetett megrendelését, a nemzetközi szakmai kapcsolatok és együttműködés kialakítását. Több hasznos kutatás született már, és a fejlesztési dokumentumok egy része is jól használható.¹⁷

Az országos intézmények fő feladatai közé tartoznak az országos jellegű konferenciák, fórumok, fesztiválok, versenyek megszervezése, a minőség fejlesztés és terjesztés jegyében, az ún. „jó gyakorlatok” szervezett terjesztése, átadása minden formában, beleértve a nemzetközi „jó gyakorlatokat” is.

Az országos hatáskörű szervezetek és intézmények feladata, hogy gondoskodjanak az élethosszig tartó tanulás programjának adekvát jelenlétéről a legkülönbözőbb országos és EU támogatású programokban, mint az Új Magyarország Fejlesztési Terv csomagban *jelenleg működő, illetve ténylegesen nem működő* Regionális

¹⁷ Az Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Stratégiája 2007-2013, továbbá Az egész életen át tartó tanulás stratégiája minisztériumi dokumentum számos eleme felhasználható

Operatív Program (OP), a Társadalmi Megújulás OP, a Társadalmi Infrastruktúra OP, a Gazdaságfejlesztési OP, az Államreform OP, a vidékfejlesztési programok, mint pld. a Leader program.

Külön kiemelt fontosságú a Mobilitás ifjúsági program igénybevételenek kiszélesítése, a Tempus Közalapítvány összes programjához, de elsősorban a Leonardo da Vinci és a Grundtvig programhoz való kapcsolódás elősegítése. A nemzetközi cserék és együttműködések messzemenő támogatása kell, akár a testvérvárosi együttműködésekről, akár az Egyetemek Európai Térsége kutatási hálózataiban való együttműködésről van szó. *A napnál világosabb, hogy ezeknek a programoknak a hazai rendszerében nagy szükség van az újjáépítésre, elsősorban a szervezett korrupció és az informális forrás elosztó hálózatok kíméletlen felszámolása érdekében.*

Egy intézményrendszer újjáépítési terv vázlata nem szólhat minderről, és nem szólhat a fontos javaslatokról se részletesen. Szükséges azonban megemlíteni néhány régóta fájó problémát, és régi-új kezdeményezés fontosságát. Ilyen a köztelevízió szabadművelődési és oktatási funkciójának megerősítése, általában és a nyugati kultúrállamokhoz hasonlóan, több évtizednyi kísérletek után végre a televíziós közcsatornán a felnőttoktatás és tudományos ismeretterjesztés bevezetése nálunk is. Ennek első lépése persze a keretek alapvető megváltoztatása, a „*dúvad média*” erőteljes, törvényi megtörése, megfélemezése, majd megszelídítése és a társadalmi közjó és az értékek szolgálatára történő átszervezése. A távoktatás és e-learning fejlesztése az Internet elérés és használat drasztikus kiterjesztése stratégiai jelentőségű a szabadművelődés számára. Nem múlt el az aktualitása számos olyan történetileg jól bevált és hatékony eszköznek, mint pld. az Olcsó Könyvtár sorozat és a falusi Kalendáriumok. Ezek felújítása (szépművészeti és tudományos irodalom egyaránt) fontos lenne. Az ismeretterjesztő magazinok centralizált támogatására lenne szükség, mint hajdan a TIT lapjaira. A „piaci szabadság” e területen az értékek relativizálódásához, és a műveletlen és félművelt társadalmi csoportok elmélyülő félrevezetéséhez, a tömeges téveszmékben tévelygéshez, és a totális manipuláláshoz vezetett. Csak az állam és a közérdek képes erőteljes hatású oktatási és tájékoztató célú nyomtatott média létrehozására. Szintén átgondolandó a valamikori vándorszínházak és vándorkiállítások rendszerének feltámasztása is. Egyáltalán nem az a kérdés, hogy a következő, megválasztott kormány megnyerhető-e a szabadművelődés intézményes felvirágoztatására, mert ahhoz nem a mostani nyereség a fontos, hanem annak több cikluson keresztül történő megtartása. Ehhez pedig művelt népre és felszabadult polgári társadalomra van szükség. Ez utóbbi az igazi kérdés, hiszen nem telhet el még két évtized a „zsákutcás magyar történelem” megírásával.

Befejezés: mi lehet az új modell haszna?

- Az egyén számára

A szabadművelődés új intézményi modellje egyén centrikus, az állampolgár művelődéshez való jogainak és szabadságának a szolgálója, nem úgy, mint a jelenlegi rendszer, amely intézmény centrikus, és érdekcsoportok uralta, merev struktúra. Minél lejjebb megyünk a településrendszerben, persze annál magára hagyottabb a rendszer, vagy ha nem, akkor kézi vezérelt. S az már csak a szerencse, hogy kinek a keze van benne. Mert egy jó polgármester tiszta szerencse, de mit kezdünk a családi és politikai klánokkal?

- A közösség számára

A helyi és más szintű önkormányzat, az állam és a társadalmi közösségek együttműködése, partnersége, a társadalmisítás, a demokrácia egyik sarkköve, az öntudatos aktív és felelős polgár kialakulásának előfeltétele. A részvétel egyik alapvető motiváló tényezője. Az erősödő individualizációban a közösségi tevékenység védőháló is az egyén számára és akadály a devianciák széles körben történő eluralkodásának.

- A helyi kultúra felvirágoztatása

A települési szintre összpontosít, mert a helyi társadalom és a helyi identitás a nemzeti identitás, az erős nemzettudat kialakulásának alapja éppúgy, mint az idegen nyelvtudásnál az anyanyelv ismerete és szeretete nélkülözhetetlen előfeltétel. Csak a szülőföld szeretete és becsülete által bontakozhat ki a hazaszeretet és más népek és nemzetek megbecsülése. A világkultúra egyre inkább horizontális jellegűvé vált, nincs egyetlen központja, amely diktálhat, vagy uralkodhat. A helyi kultúrák sokfélesége és nemzeti egysége és a világvallások jellege vált meghatározóvá. Ebben pedig a magyarok az országon belül és a Kárpát medencében is legyengült helyzetbe kerültek. A felvirágoztatás alulról és helyben kezdődhet, és abból adódik össze, ha jó az országos irányvonal.

- A szociálpolitikára

A szociális segítség és szolidaritás számos tájékoztató, tanulási, művelődési elemet magába foglal. A tanulás enyhíti a szegénységet, a műveltség növeli a személyes, a kisközösségi és nagyközösségi sors saját kézbe vételét és az autonóm cselekvést, önirányítást, az egyéni és közösségi kreativitást. A szociális gondoskodás és szolidaritás és a művelődés funkcionális összekapcsolását valósítja meg a rendszer. A fiatalok ezrei ma is szegény sorban élve nem jutnak hozzá a tanulás, művelődés lehetőségéhez, s tehetségek sokasága veszik el. A tehetséggondozás a nemzetpolitika és szociálpolitika, valamint a szabadművelődési ifjúsági tevékenység részévé kell, hogy váljon.

- Az egészségre

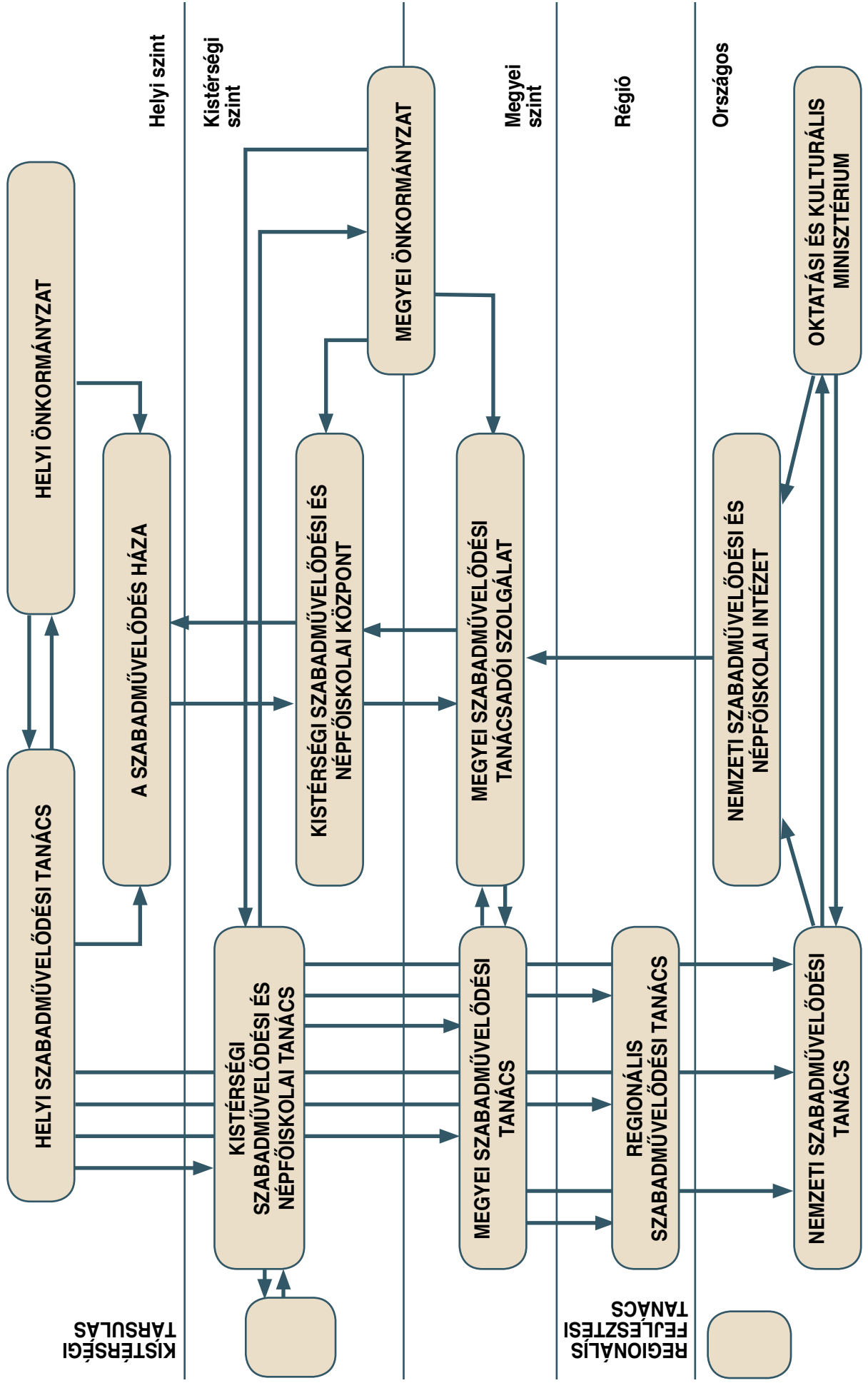
Közhely számba megy, hogy a prevenció a leghatékonyabb egészség gondozás. A tájékoztató, a közösségi tevékenységek, a közösségi sport a szabadművelődésen belül sokat tehet a tragikus állapotú magyar népegészség paramétereinek javításáért. (stressz, korai halálozás, a népbetegségek, a magas vércukor szint és a magas vérnyomás stb.) Nemcsak arról van szó, hogy társadalmilag olcsóbb egy nyugdíjas klubban sakkozni, mint a kórházi ágyat nyomni, hanem arról is, hogy az idősök életminősége és méltósága is közösségi és nemzeti érték.

- A gazdaságra

A szabadművelődési rendszer alapelve, hogy a gazdaság van az emberért és nem fordítva. Az önbecsüléssel rendelkező, művelt polgár egyben sokkal jobb munkaerő is. A helyi és kistérségi szabadművelődés egyik legfontosabb funkciója, hogy a munka megszerettetésének szocializációját, a munka keretében történő emberi együttműködés gyakorlását és a munka teljesítmény megbecsülését újra társadalmi normává tegye. Az egyéni, családi és mikro vállalkozás helybeli kifejlesztésének – sok feltétele mellett – az emberi tényező alkalmassá tétele az egyik legfontosabb komponense. Az értékrenddel rendelkező személyiség fejlesztés és a kompetencia alapú képzés kettőssége a kulcs ezen a téren.

Budapest, 2009. február 15.

A SZABADMŰVELŐDÉS SZERVEZETI ÉS INTÉZMÉNYI STRUKTÚRÁJA

A szabadművelődés nemzeti intézményi és döntéshozatali modellje

STRUKTÚRA

SZINT	INTÉZMÉNY	DÖNTÉSHOZATAL	TÖRVÉNYBEN ELŐÍRT INTÉZMÉNYI KAPCSOLATOK ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSEK
TELEPÜLÉS	A Szabadművelődés Háza	Szabadművelődési Tanács és a helyi önkormányzat	Helyi óvoda, iskola, egyház, könyvtár, orvos, falugondnok, szociális intézmények, munkaügyi központok
KISTÉRSÉG	Kistérségi Szabadművelődési és Népfőiskolai Központ	Kistérségi Szabadművelődési Tanács, Kistérségi Társulás	Középfiskolák, szakképző iskolák és intézmények, munkaügyi központok, múzeumok, könyvtárak, a kistérséghez tartozó egyházak más intézmények
MEGYE	Megyei Szabadművelődési Tanácsadó Szolgálat	Megyei Szabadművelődési Tanács és Megyei Önkormányzat	Egyetemek, főiskolák, megyei munkaügyi igazgatóságok, gazdasági kamarák, szakszervezetek, IPOSZ, a múzeumok, könyvtárak és egyházak szervezetei
RÉGIÓ	Érdekképviselői és koordinációs funkció, közvetlen intézményi háttér nélkül	Regionális Szabadművelődési és Népfőiskolai Tanács	Regionális Fejlesztési Tanácsok Regionális Képző Központok TISZK-ek Regionális Munkaügyi Központok
ORSZÁGOS	Nemzeti Szabadművelődési és Népfőiskolai Intézet (Magyar Művelődési Intézet jogutódja)	Nemzeti Szabadművelődési Tanács, Oktatási és Kulturális Minisztérium	az Országgyűlés Kulturális és Oktatási Bizottsága Oktatási és Kulturális Minisztérium, Tempus Közalapítvány, Szociális és Foglalkoztatási Minisztérium, A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, a GYOSZ és más hasonló munkaadói és munkavállalói szervezetek Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Tanács jogutódja Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet jogutódja Nemzeti Fejlesztési Ügynökség jogutódja Határon túli Magyarok Hivatala Az egyházak intézményei

INTÉZMÉNYI ALAPFELADATOK

INTÉZMÉNY	ALAPFELADAT
A Szabadművelődés Háza Foglalkoztató: a helyi önkormányzat	A település éves szabadművelődési programjának kidolgozása a nemzeti és helyi prioritások, a helyi igények alapján, önálló szakmai kompetenciával, de a Szabadművelődési Tanács felügyeletével. Képzésművelődési programok szervezése és megvalósítása, helyi tanácsadói (ifjúsági, családsegítő, foglalkoztatási, idősek segítése) és információs szolgáltatás biztosítása, a kötelező és minimálisan évente elvárt 2x30 órás képzési program lebonyolítása. Kapcsolat és együttműködés a település intézményeivel, az önkormányzattal; kapcsolat és együttműködés a kistérségi szabadművelődési és népfőiskolai központtal.
Kistérségi Szabadművelődési és Népfőiskolai Központ Foglalkoztató: megyei önkormányzat	A települési helyi programok kidolgozásának és megvalósulásának módszertani segítése (mentorálás). A települési szabadművelődési intézmények munkatársainak rendszeres (évente minimum 1 alkalom) továbbképzése. Kistérségi szintű nappali és/vagy bentlakásos képzések a kistérség lakossága számára (állampolgári és felnőttkori kompetenciaképzések), a szabadművelődés nemzeti és helyi prioritásai alapján és a munkaerő-piac kistérségi igények figyelembevételével (kapcsolat és átjárhatóság biztosítása a szabadművelődés és a munkaerő-piaci szakképzés között), felzárkóztató programok, képzők képzése, kistérségi képző „kataszter” nyilvántartása, a minőségbiztosítás felügyelete. Kistérségi szintű pályázati programok kidolgozása és megvalósítása; kapcsolat a kistérségben működő oktatási, képzési és kulturális intézményekkel. Szakmai kapcsolat a Megyei Szabadművelődési Tanácsadó Szolgálattal.
Megyei Szabadművelődési Tanácsadó Szolgálat Foglalkoztató: Nemzeti Szabadművelődési és Népfőiskolai Intézet	Nemzeti prioritások megyei szintű adaptálása, módszertani szakmai, pénzügyi, együttműködési és menedzsment tanácsadás a kistérségek számára. A megye kistérségeinek együttműködési koordinációja, megyei szintű pályázati programok kidolgozása és megvalósítása a kistérségek bevonásával. Megyei szakmai programok szervezése, megvalósítása, a szakmai érdekképviselő és felügyelet ellátása. Tájékoztatási és információs szolgáltatás. Kapcsolat és együttműködés képzési és oktatási intézményekkel. Ösztönző források megyei szintű feltárása.
Nemzeti Szabadművelődési és Népfőiskolai Intézet Foglalkoztató: Oktatási és Kulturális Minisztérium	Nemzeti prioritások kidolgozása a szabadművelődési és népfőiskolai tevékenység területén. Rendszeres tematikus kutatások megrendelése, lebonyolítása. Szakmai-módszertani kiadványok megjelentetése (könyvek, periodikák). Országos szakmai programok (pl. Felnőtt Tanulók Hete, tematikus konferenciák) szervezése, megvalósítása. EU konform és a KSH-val egyeztetett statisztikai rendszer és szolgáltatás biztosítása. A megyei tanácsadó szolgálat munkatársainak képzése. Országos szakmai érdekképviselő ellátása a parlament, felügyeleti tárca, tárcák közötti és a különböző hatóságok szintjén. Magyar-magyar együttműködés ösztönzése és koordinálása. Nemzetközi kapcsolatok, nemzetközi projektek kidolgozása és megvalósítása, a szakma nemzetközi képviseletének biztosítása. Kapcsolat és együttműködés más országos szakmai intézményekkel és hatóságokkal.

DÖNTÉSHOZATAL

TESTÜLET/INTÉTMÉNY	HATÁSKÖR
Szabadművelődési Tanács (önkéntes, társadalmi testület a település szervezeteinek, intézményeinek delegálásával, a helyi önkormányzat képviselőjével)	A helyi/települési szabadművelődés éves prioritásainak megállapítása, összhangban a nemzeti prioritásokkal, a helyi programterv véleményezése, elfogadása, a szakmai és pénzügyi megvalósulás figyelemmel kísérése, helyi érdekképviselőt ellátása, a helyi intézményi, szervezeti kapcsolatok, együttműködések felügyelete, részleges irányítói hatáskör
Helyi önkormányzat	Intézményfenntartó: foglalkoztatás, a költségvetés törvényben garantált részének biztosítása, részleges vétőjog a Szabadművelődési Tanácsban
Kistérségi Szabadművelődési Tanács (önkéntes, társadalmi testület, a térségi települések delegálásával és a megyei közgyűlés képviselőjével)	A kistérségi szabadművelődés éves prioritásainak megállapítása, összhangban a nemzeti prioritásokkal, a kistérségi szabadművelődési és képzési programterv véleményezése, elfogadása, a szakmai és pénzügyi megvalósulás figyelemmel kísérése, térségi érdekképviselőt ellátása, az intézményi, szervezeti kapcsolatok, együttműködések felügyelete, részleges irányítói hatáskör
Kistérségi Társulás	A térségi szintű együttműködés minősítése, a térségfejlesztési programok és a szabadművelődési tevékenység összhangjának felügyelete, javaslat egyes szabadművelődési programok kifejtésére, részleges vétőjog a Kistérségi Szabadművelődési Tanácsban
Megyei Szabadművelődési Tanács (önkéntes, társadalmi testület, a megyei szervezetek, intézmények, valamint a helyi és kistérségi Szabadművelődési Tanácsok delegálásával, a megyei közgyűlés képviselőjével)	Érdekképviselőt a megyei közgyűlésben, részvétel a kulturális bizottsági döntésekben, részleges vétőjoggal rendelkezik a költségvetés szabadművelődési keretének felosztásában, felügyeli a megyei szakmai-módszertani szolgálat munkáját és abban részleges irányítói jogkörrel rendelkezik, megyei intézményi együttműködések, kapcsolatok felügyelete, jóváhagyja a megyei szintű éves szakmai módszertani szolgálat programtervét, megvalósulását felügyeli
Megyei Önkormányzat	A Kistérségi Szabadművelődési és Népfőiskolai Központok fenntartója, foglalkoztató, részleges vétőjoggal rendelkezik a kistérségi és a megyei Szabadművelődési Tanácsban
Regionális Szabadművelődési és Népfőiskolai Tanács (szakmai szervezet, a helyi, a kistérségi és a megyei szabadművelődési tanácsok delegálásával a megyék arányában, a tagok tiszteletdíjas foglalkoztatásával, a regionális operatív programok költségkerete terhére)	A szabadművelődés regionális prioritásainak megállapítása, a régió szabadművelődési és képzési/oktatási intézményei, szervezetei közötti szakmai kapcsolat, átjárhatóság és együttműködés felügyelete, biztosítása; regionális pályázati keretek minősítése, véleményezése; a regionális támogatási döntési folyamatok teljes jogú résztvevője
Nemzeti Szabadművelődési Tanács (szakmai szervezet, összetétele: 1/3 SzT-k delegálása, 1/3 minisztériumok delegálása, 1/3 a szakma szakértői és a szakterület tudományos szakemberei)	Önálló tanácsadó és konzultatív testület, amely az országgyűlés bizottságaiban és a szaktárcáknál ellátja a nemzeti szabadművelődés érdekképviselőt
Oktatási és Kulturális Minisztérium	A szabadművelődés felügyeleti szerve, a Nemzeti Szabadművelődési és Népfőiskolai intézet fenntartója, a szabadművelődés normatív támogatásának biztosítója, az Országgyűlés döntése alapján

A tanulmányt a Magyar Népfőiskolai Társaság elnöksége által létrehozott munkabizottság készítette:

- Sz. Tóth János PhD, elnök, egyetemi docens, a munkacsoport vezetője
- Keresztesi József (Magyary Zoltán Népfőiskolai Társaság, Tata)
- Mihályfi Márta (a Magyar Népfőiskolai Társaság főtájkára)
- Nagy Júlia (Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetség)
- Nagyné Kiss Mária (Jász - Nagykun – Szolnok megyei Népfőiskolai Társaság)